

Radna terapija

na primarnoj razini zdravstvene zaštite

Zdravstvena zaštita u Republici Hrvatskoj provodi se na načelima sveobuhvatnosti, kontinuiranosti i dostupnosti na svim razinama, pri čemu se u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (PZZ) ističe cjelovit pristup koji se osigurava provođenjem objedinjenih mjera za unaprjeđenje zdravlja i prevenciju bolesti te liječenjem, zdravstvenom njegom, rehabilitacijom te palijativnom skrbi (ZZZ, 2019).

Svjetska zdravstvena organizacija ukazuje na snažne dokaze koji potvrđuju da bolja organizacija PZZ-a može spriječiti bolesti i promicati javno zdravlje, smanjujući pritisak na sustav skrbi te da potiče integriranu i cjelovitiju skrb (WHO, 2024).

Zašto je radni terapeut potreban u PZZ?

Zakon o djelatnostima u zdravstvu (NN 87/09), kojim je regulirana djelatnost radne terapije u Republici Hrvatskoj, navodi da je cilj radne terapije omogućiti pojedincima i skupinama postizanje optimalnog funkcioniranja u aktivnostima dnevnog života koje uključuju područje samozbrinjavanja, produktivnosti i slobodnog vremena. Kako je zdravstveni sustav preko PZZ-a sjedinjen sa zajednicom, mjestom gdje ljudi žive i provode svoje uobičajene svakodnevne aktivnosti, sasvim je razumljivo da je to prirodno okruženje za djelovanje radnog terapeuta.

Radni terapeut u PZZ može dati svoj jedinstveni doprinos razumijevanjem kako pojedinci sudjeluju u njima važnim aktivnostima dnevnog života i osiguravanjem usluga kojima se podupire izvedba aktivnosti i participacija u kući i zajednici, gradeći ili prilagođavajući njihove vještine, podupirući angažman u svakodnevnim aktivnostima i osiguravajući sigurno i pristupačno okruženje (Donnelly i sur., 2023).

Zakon o zdravstvenoj zaštiti definira da se primarna zdravstvena zaštita, uz ostale djelatnosti, pruža kroz djelatnost radne terapije.

Slika 1. Provođenje svakodnevnih aktivnosti radni terapeut sagledava unutar okruženja u kojem osoba živi, a upravo je prirodno okruženje najučinkovitije mjesto za procjenu i intervenciju radnog terapeuta.

Kome radni terapeut može pomoći u PZZ?

Istraživanja u PZZ pokazuju da radni terapeuti provode širok spektar intervencija sa svim dobnim skupinama, prilagođavajući svoje djelovanje kapacitetima, potrebama i prioritetima klijenta i njegove obitelji (Donnelly i sur., 2022).

Intervencije radnog terapeuta u pedijatriji pomažu djeci u razvoju ključnih funkcionalnih sposobnosti za sudjelovanje u svakodnevnim aktivnostima, a rana intervencija omogućuje pravovremeno prepoznavanje i tretiranje razvojnih poteškoća (Riley i de Sam Lazaro, 2021). Prilagodba školskog okruženja, tretiranje izazova senzoričke integracije ili unapređenje fino-motoričkih vještina, poput grafomotorike, mogu biti značajan doprinos radnog terapeuta u radu s (pred)školskim uzrastom.

Osim u potpori provođenja bazičnih i instrumentalnih aktivnosti dnevnog života, uloga radnog terapeuta s odraslim osoba je posebno važna zbog podrške njihovim produktivnim ulogama i društvenoj participaciji. Procjenom radnog okruženja, izvedbe radnih zadataka i analizom zahtjeva radnog mjesta, radni terapeut može pomoći u tranziciji na posao (Bealieu, 2019). Ergonomskom prilagodbom radnog mjesta radni terapeut može doprinijeti prevenciji ozljeda na radu nastalih zbog neadekvatnih okolinskih uvjeta i repetitivnih radnji (Gainer, 2008).

Starenje populacije i povećanje broja osoba s kroničnim stanjima su izazovi s kojima se susreće zdravstveni sustav, uključujući socijalne i ekonomske posljedice (Bolt i sur., 2019). Niz je znanstvenih dokaza koji potvrđuju da je radna terapija učinkovita i doprinosi poboljšanju funkcioniranja u svakodnevnim aktivnostima, sigurnoj mobilnosti i društvenoj participaciji starijih osoba (De Coninck, 2021), čime se omogućava duži ostanak u vlastitom domu.

Radni terapeut pomaže osobama koje zbog narušenih tjelesnih funkcija, bilo da je riječ o senzoričkim, motoričkim i kognitivnim oštećenjima, problemima s mentalnim zdravljem ili zbog kontekstualnih čimbenika, imaju teškoće u provođenju njima značajnih ili nužnih svakodnevnih aktivnosti.

Slika 2. Radni terapeut osigurava podršku sudjelovanju u svakodnevnim aktivnostima različitim dobnim skupinama

Što radi radni terapeut u PZZ?

Na temelju rezultata procjene te potreba klijenta koje su identificirane primjenom klijentu usmjerene prakse, intervencije radnog terapeuta na primarnoj razini zdravstvene zaštite mogu uključivati intervencije (Donnelly i sur., 2023) usmjerene na:

Razinu aktivnosti i sudjelovanja

- ❑ Potpora osobama u povećanju samostalnosti u provođenju osnovnih aktivnosti dnevnog života kao što su odijevanje, osobna higijena, kupanje
- ❑ Potpora funkcionalnoj mobilnosti i mobilnosti u zajednici, uključujući vožnju javnim prijevozom ili osobnim automobilom
- ❑ Potpora u provođenju aktivnosti brige o kućanstvu i drugim članovima obitelji
- ❑ Potpora u pronalaženju i zadržavanju posla i povratku na radno mjesto procenom zahtjeva radnog mjesta, okoline i same izvedbe radnih zadataka
- ❑ Potpora osobama u promjeni životnog stila i facilitacija usvajanja zdravih navika, uloga i rutina koje doprinose poboljšanju zdravlja i kvalitete života
- ❑ Edukacija o tehnikama samopomoći i samoupravljanju kod kroničnih stanja koja utječu na obavljanje svakodnevnih aktivnosti (npr. upravljanje umorom, anksioznošću ili smetnjama pamćenja)

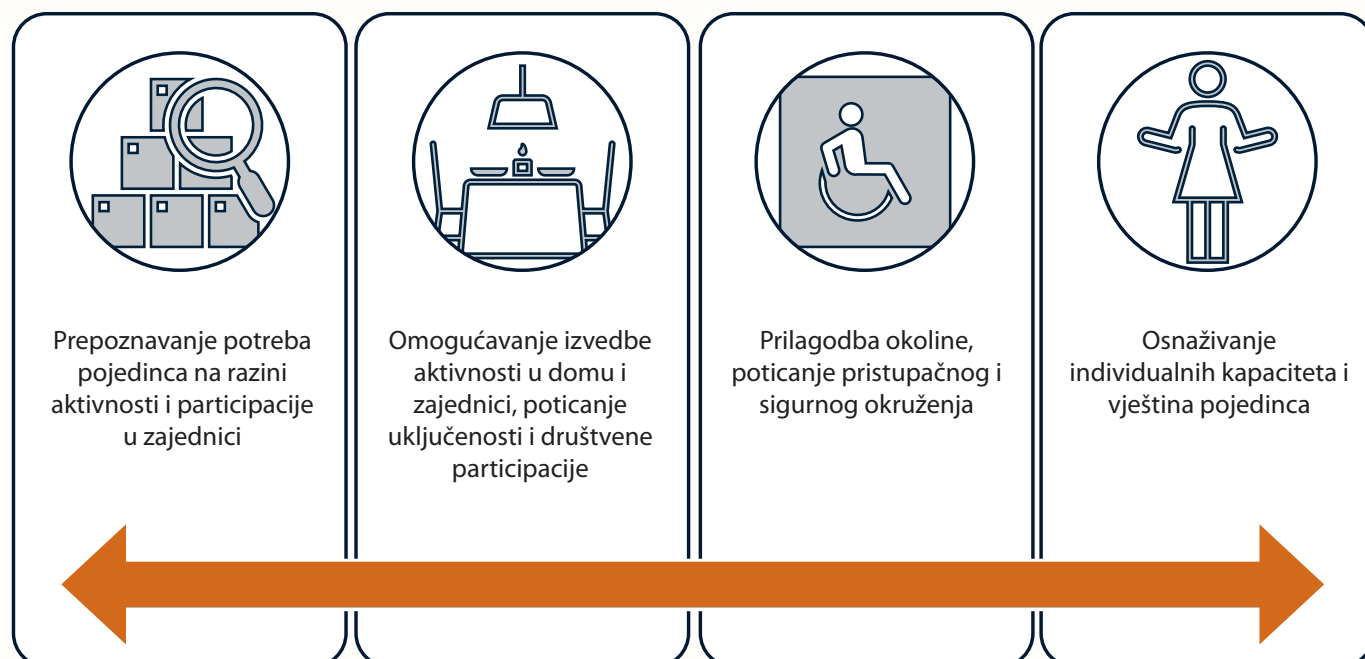
- ❑ Podršku u organizaciji slobodnog vremena, strukture dana i uspostavljanju dnevne rutine
- ❑ Poticanje i potpora sudjelovanju u društvenim aktivnostima, povezivanje sa zajednicom
- ❑ Podrška u postizanju balansa u sudjelovanju u svakodnevnim aktivnostima koja doprinosi dobrobiti

Razinu okoline

- ❑ Preporuke o prilagodbi doma radi poticanja pristupačnosti i sigurnosti, s naglaskom na prevenciju pada starijih osoba
- ❑ Ukazivanje na nužnost osiguravanja pristupačnosti institucija te zagovaranje inkluzivnog obrazovanja
- ❑ Ergonomska procjena i prilagodba radnog mjesta
- ❑ Osiguravanje potpomognute tehnologije i prilagođene opreme koja podupire izvedbu svakodnevnih aktivnosti, poput hranjenja, higijene, funkcionalne mobilnosti, igre i sl.
- ❑ Zagovaranje potreba pacijenta/klijenta u zajednici i promicanje prava na sudjelovanje u aktivnostima koje doprinose dobrobiti

Razinu individualnih vještina

- ❑ Razvijanje ili obnavljanje motoričkih, kognitivnih ili mentalnih kapaciteta osobe potrebnih za uspješno provođenje svakodnevnih aktivnosti i društvenu participaciju

Slika 3. Sažetak djelovanja radnog terapeuta na primarnoj razini zdravstvene zaštite

Koji je doprinos radnog terapeuta u PZZ ?

Radni terapeut radi s pojedincem, grupama ili zajednicom, u suradnji s drugim stručnjacima, u promicanju zdravlja i dobrobiti (Bolt, 2019). Usluge koje osigurava su korisne ne samo za samog pacijenta/klijenta i njegovu obitelj, nego i za cijeli sustav i zajednicu. Svojim holističkim pristupom, oni mogu biti spona između zdrav-

stvenog i socijalnog sustava u prepoznavanju socijalnih odrednica zdravlja i zdravstvene nejednakosti (Donnelly i sur., 2023).

Sagledavanjem svakodnevnog funkcioniranja i participacije u okruženju u kojem ljudi žive i provodeći terapiju s ciljem njihove potpore sudjelovanju u značajnim svakodnevnim aktivnostima, radni terapeuti imaju iznimno važno mjesto u timu primarne zdravstvene zaštite.

Pacijent/klijent

- ❑ Povećanje samostalnosti, kontrole nad svakodnevnim aktivnostima i kvalitete života
- ❑ Omogućavanje uključenosti u značajne svakodnevne aktivnosti
- ❑ Stavljanje pristupačnog i sigurnog okruženja
- ❑ Pružanje rane intervencije u prevenciji kriznih situacija
- ❑ Osiguravanje informiranosti o uslugama i resursima u zajednici

Sustav/zajednica

- ❑ Smanjenje broja hospitalizacija i prevencija institucionalizacije osiguravanjem usluga koje potiču sigurnost i samostalnost u svakodnevnim aktivnostima u okruženju u kojem osoba živi
- ❑ Ušteda resursa i smanjenje potrebe za korištenjem usluga na drugim razinama zdravstvene zaštite
- ❑ Poticanje razvoja zajednice potporom u osiguravanju usluga i resursa koje zadovoljavaju potrebe klijenta
- ❑ Poticanje međusektorske suradnje

Slika 4. Doprinos radnog terapeuta u PZZ

Popis literature:

Beaulieu, K. Lived experiences of return to paid work following a brain injury. (2019). *British Journal of Occupational Therapy*, 82(11):658-665.

Bolt, M., Ikking, T., Baaijen, R., Saenger, S., (2019). Scoping review: occupational therapy interventions in primary care. *Primary Health Care Research & Development* 20(e28): 1-6.

De Coninck, L., Bekkering, G.E., Bouckaert, L., Declercq, A., Graff, M.J., & Aertgeerts, B. (2017). Home- and Community-Based Occupational Therapy Improves Functioning in Frail Older People: A Systematic Review. *Journal of the American Geriatrics Society*, 65.

Donnelly, C., Leclair, L., Hand C., Wener, P., Letts, L. (2023). Occupational therapy services in primary care: a scoping review. *Primary Health Care Research & Development* 24(e7): 1-18.

Gainer, R. D. History of ergonomics and occupational therapy. *Work*. 2008;31(1):5-9.

Riley, B. R. W., & de Sam Lazaro, S. L. (2021). Health policy perspectives—role of occupational therapy in pediatric primary care: promoting childhood development. *American Journal of Occupational Therapy*, 75, 7506090010.

Rajan i sur. (2024). Implementing the primary health care approach. World Health Organisation.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti. Dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_03_33_582.html

Zakon o djelatnostima u zdravstvu. Dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_07_87_2127.html

